

Časová osa

České báje a pověsti pro děti · audiokniha
Co je doložená historie a co vypráví pověst

K čemu to je

Děti se skoro vždy zeptají, jestli se to všechno stalo doopravdy. Tahle osa dává odpověď, která není ani ano, ani ne. V levém sloupci je to, co víme z písemných pramenů. V pravém to, co si lidé vyprávěli. Obojí patří k naší minulosti, jen jinak.

Kdy	Co víme z pramenů	Co vypráví pověst
9. století	Bořivoj I. je prvním přemyslovským knížetem, o kterém máme písemné zprávy. Kolem roku 883 přijímá křest.	Praotec Čech přivádí lid pod horu Říp. Vládne kníže Krok a po něm jeho dcera Libuše, která si za muže volí Přemysla Oráče.
921	Na Tetíně je zavražděna kněžna Ludmila, babička knížete Václava.	Vyprávění o její moudrosti a výchově vnuka se šíří brzy po její smrti.
935	Kníže Václav je zabit ve Staré Boleslavi. Za vraždou stojí družina jeho bratra Boleslava.	Do příběhu později přibude zjevení Václava v čele vojska a rytíři, kteří přijdou zemi na pomoc.
1012 až 1034	Vládne kníže Oldřich. Jeho ženou je Božena, jejich syn Břetislav se stane knížetem po něm.	Setkání u lesní studánky, kde Oldřich uslyší Boženin zpěv.
1021	Břetislav odvádí Jitku z kláštera ve Schweinfurtu v dnešním Bavorsku a bere si ji za ženu.	Odvážný noční únos, o kterém se vypráví jako o důkazu rozhodnosti budoucího vládce.
kolem 1125	Kanovník Kosmas dokončuje Kroniku Čechů, nejstarší souvislé dějiny země.	Tady jsou pověsti poprvé zapsány. Praotec, Krok, Libuše, Přemysl i Bivoj. Do té doby se jen vyprávěly.
kolem 1310	Vzniká takzvaná Dalimilova kronika, psaná česky a ve verších.	Rozvíjí se příběh dívčí války, hradu Děvína a bojovnice Vlasty.
14. století	Za Karla IV. sílí zájem o dávnou minulost země.	Zapíše se vyprávění o Bruncvíkovi, lvu a putování za znakem pro českou zemi.
1541	Václav Hájek z Libočan vydává Kroniku českou. Je velmi oblíbená, ale mnohé si domýšlí.	Odtud známe Horymíra a jeho koně Šemíka a skok z vyšehradských hradeb.
1561	Na Helwigově mapě Slezska je poprvé zachycen duch hor.	Krakonoš, pán počasí a strážce hor. Zprvu spíš obávaný než laskavý.
1609	V Praze umírá učenec rabi Jehuda Löw. Golem se v jeho životopisech nikde neobjevuje.	Až o dvě stě let později se k němu příběh o hliněném ochránci připojí a zůstane u něj dodnes.
1894	Alois Jirásek vydává Staré pověsti české.	Dává příběhům podobu, v jaké je většina z nás zná. I tato kniha z něj vychází.

Dvě věci, které stojí za zmínku

Pověsti jsou mladší, než se zdá. Příběh o Praotci Čechovi se netýká doby, kdy byl zapsán. Kosmas psal kolem roku 1125 o událostech, které kladl o tři sta let dozadu, a opíral se o to, co se vyprávělo. Datum v levém sloupci proto neříká, kdy se něco stalo, ale kdy si to někdo poprvé poznamenal.

Někdo může být obojí. Ludmila a Václav skutečně žili a zároveň o nich vznikly legendy. Není to rozpor. Když má někdo pro lidi velký význam, začnou si o něm vyprávět víc, než se doopravdy událo.

Jak s osou pracovat

Vytiskněte ji a pověste ve třídě. Po každém poslechu na ni s dětmi ukažte, kam příběh patří. Za patnáct hodin bude celá prošlapaná.

Zakryjte pravý sloupec. Nechte děti hádat, který příběh do kterého století patří, a teprve pak odkryjte.

Rozstříhejte ji na proužky. Skupinky je skládají do správného pořadí. U mladších dětí stačí tři nebo čtyři.

Přidejte vlastní řádek. Kdy se narodili rodiče, kdy vznikla vaše škola, kdy se narodily děti. Osa najednou vede až k nim.

Otázky, které se dají položit

Proč si lidé vyprávěli o hrdinech, kteří nikdy nežili?

Co by se ztratilo, kdyby se pověsti nikdy nezapsaly?

Kterému příběhu z osy nejvíc věříte a proč zrovna jemu?

Jaký příběh se vypráví u vás doma? Bude se vyprávět i za sto let?

Pro učitele

Osa je zjednodušená. U řady údajů se historikové neshodnou na přesném roce a řada pověstí má starší ústní vrstvu, kterou už nedohledáme. Cílem není přesná chronologie, ale to, aby si dítě všimlo rozdílu mezi „víme“ a „vyprávíme si“. Ten rozdíl mu bude sloužit dlouho po tom, co zapomene, kdy zemřela kněžna Ludmila.

České báje a pověsti pro děti. Edice Kořeny, vydání druhé, 2026. Vydalo Nakladatelství eKultura, eKultura, z. s. ISBN 978-80-909852-3-0 (audiokniha na USB). Součást projektu Úsměvná škola. Tuto osu smíte volně kopírovat, upravovat a šířit, licence CC BY 4.0, stačí uvést původ. nakladatelstvi.ekultura.eu · usmevnaskola.cz